

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.8, april 2016

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Henrik Yde

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredogørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

Indledning til

“Johan Nordahl Bruuns Amindelse”

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Anledning og baggrund
 - 1.1 Johan Nordal Brun
 - 1.2 Brun og Grundtvig
- 2 Digtet
 - 2.1 Genre og opbygning
 - 2.2 Billedsprog
- 3 Modtagelse
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning og baggrund

1.1 Johan Nordal Brun

Den norske biskop Johan Nordal Brun døde som 71-årig den 26. juli 1816. Grundtvigs mindedigte over ham kunne fra den 19. september læses i tredje hæfte af Grundtvigs nystartede tidsskrift *Danne-Virke*.

Nordal Brun var en fremtrædende skikkelse i norsk kirke- og åndsliv. Som præst i Bergen fra 1774 og som biskop fra 1804 var han kendt for at være en betydningsfuld prædikant, der forkyndte Bibelens sejrende Kristus. Brun kæmpede for en gammeldags forståelse af kristendommen, der adskilte sig både fra oplysningstidens toneangivende kristendomsopfattelse, der tenderede mod deisme, og fra de pietistiske strømninger.

Som forfatter arbejdede Brun i flere genrer. Som salmedigter er han stadig bedst

kendt for påskesalmen "Jesus lever, Graven brast" fra 1786. Sit patriotiske sindelag viste han bl.a. med drikkevisen "For Norge, Kiempers Fødeland", der blev skrevet ved årsskiftet 1771-1772. Sangen fik stor uofficiel udbredelse i Norge og i norske kredse i Danmark og blev efter 1814 brugt som Norges første nationalsang. Hans dobbeltsidige politiske holdning, kærlighed til fædrelandet og troskab mod kongen, kom også til udtryk i hans tragedier. Blandt disse kan nævnes *Einer Tambeskielver* fra 1772, der med stof fra Snorres *Heimskringla* skildrer konflikten mellem den norske stormand og kong Harald Hårderåde Sigurdsson. Tragedien ender i Einers og hans søns død. I 1796 udgav Brun *Jonathan*, et stort anlagt epos i ti sange, hvor versemålet ligesom i *Einer Tambeskielver* er aleksandriner. Stoffet er hentet fra de bibelske fortællinger om kong Saul, David og den unge helt Jonatan, der sammen med sin far, Saul, til sidst dør i et slag og bliver begravet af vennen David i et sørgekvad (2 Sam 1,17-27).

1.2 Brun og Grundtvig

Inden Nordal Bruns død var Grundtvigs holdning til ham ikke entydig. I *Verdenskrøniken* 1812 omtalte Grundtvig ham f.eks. rosede blandt de "nordiske og kristelige i Sind" og fremhævede *Einer Tambeskielver*, men kritiserede samtidig, at "kun i Kirken, hvor han lod Bibelen raade for hans Aand som for hans Tordenrøst, blev han kristelig Digter" (Grundtvig 1812, s. 335). I 1814 var Brun en af de indflydelsesrige biskopper, Grundtvig tilegnede lærebogen *En liden Bibelkrønike for Børn og Menigmand*, der var præget af en bibeltro og forkyndende tendens. Grundtvigs teologiske meningsfæller nærrede veneration over for den ældre biskop, og i et privat brev til en af sine norske venner kalder Grundtvig ham for "Fader i Christo" (31. oktober 1814, i *Breve 1924-1926*, bind 1, s. 268).

Agtelsen mellem Grundtvig og biskop Brun var gensidig. Det underbygges af en efter alt at dømme sparsom brevveksling, der må have været deres eneste personlige kontakt. Selv om de langtfra var enige i alt, var de enige i det vigtigste, nemlig kampen for en gammeldags luthersk og bibeltro kristendomsforståelse imod det tidlige 1800-tals fremtrædende rationalistiske kristendomssyn. I et brev dateret på sin 70 års fødselsdag den 21. marts 1815 skrev Brun bl.a. følgende til Grundtvig:

Ieg, i Dag 70 Aar, har længe bemærket Dem, unge Broder! med Glæde. [...] Vel er og bliver Ieg ikke eenig med Dem i meget og mangt om Nationers relative Værd, om Oldtidens Helte, om den profane Histories Karakteristik; Men det er kun Meeninger uden synderlig Indflydelse paa Menneske-Slægtens Vee og Vel. Men vi ere saare eenige i at troe Sandhed til Salighed, Bibel-Religion, Forsonings Læren &c. [dvs. et cetera] og i at prædikke dem med Varme uden at bøye os for den kolde Modens Tone. Altsaa vandre vi paa een Vei, til eet Maal, Og samles med Guds Naades Biestand der, hvor vi skulle blive eenige i Alt og see de mindste Hiul bag fra i det store Uhr, hvorpaa vi her i det høyeste kun saae Time- og Minut Viisers Bevægelse (Topsøe-Jensen 1948-1950, s. 509 f.).

2 Digtet

2.1 Genre og opbygning

Grundtvigs digt over Johan Nordal Brun er, som titlen angiver, et minde- eller dødedigt (jf. Auken 1998, s. 15, 23 f., 221). Det er karakteristisk for Grundtvigs senere

dødedigte, at han i modsætning til mange i sin samtid oftere formåede “at indfatte et menneskes liv og død i billedrige formler og derefter placere dette menneske i åndshistorien, — ikke kun den forbigangne, men også den kommende” (Lundgreen-Nielsen 1980b, s. 24). Denne evne kan allerede spores i dette tidlige dødedigt fra 1816.

Mottoet for digtet er hentet fra sidste afdeling af “Forslag til Norges Heltedigt”, trykt i Grundtvigs digtsamling *Heimdall* fra december 1815 (s. 196-272, citatet er fra s. 258, l. 2-5). “Forslag til Norges Heltedigt” er et epos i seks afdelinger, der omhandler Norges historie i 900-tallet. I mottoets vers tiltales Norge med et ‘du’, og Grundtvig beder dem besinde sig på deres nuværende triste situation, som ligner den historiske. I heltedigtets sammenhæng antydes en parallel mellem den døende kong Håkon 1. Adelstensfostre, der var blevet tvunget til at frasige sig sin kristne tro, og den aldrende biskop Brun (Grundtvig 1815, s. 256-258). Efter mottoets vers foreslår Grundtvig i en kompliceret profeti en udfrielse fra Norges krise ved kristendommens mellemkomst (Lundgreen-Nielsen 1980a, s. 675).

Selve mindedigtet over Brun består af tre dele, der er tydeligt adskilte gennem forskellige former for metrik. De afvekslende strofeformer og den rytmiske ændring i versefødderne fra jambisk, over trokæisk til daktylisk underbygger det forandrede indhold og den skiftende stemning gennem digtet. Grundtvig forholdt sig sandsynligvis bevidst til samtidens stilistik, hvor de stigende jamber typisk signalerede det energisk opmuntrende og de faldende trokæer det sørgmodigt elegiske, mens daktyler i korte verslinjer kunne pege hen på den oldnordiske digtning med dens markante, sammentrængte udtryksform (se Baden 1804, s. 270-272, 289-194).

2.2 Billedsprog

Digtet er skrevet i en billedrig stil og kombinerer flere komplekse sammenligninger og billedstrukturer. Det trækker bl.a. på et almindeligt, udbredt billedsprog ved at hentyde til den bibelske hyrdeberetning i Matt 7,15 og en bispestav. Med Nordal Brun som det gode eksempel har bispen med sin stiliserede hyrdestav til opgave at vogte over sin kristne menighed (strofe 21-24). En lignende udnyttelse af en gængs billedbrug ses i kirkebygningens skib, der anvendes på den norske menighed, som Brun vil stå i spidsen for ved Jesu genkomst (strofe 15-16).

I dødedigtet har Grundtvig også indflettet et specifikt billedsprog ved at hentyde til Nordal Bruns litterære værker. Brun bliver f.eks. sammenstillet med den bibelske Jonatan, som Brun har skildret i eposset *Jonathan*, og med Olav 1. Tryggvason, en af Norges ældste konger (strofe 5 og 9). Jonatan døde i slaget på Gilboas bjerg (1 Sam 31,1-6; Brun 1796, s. 153-172), og Olav døde sandsynligvis i søslaget ved Svold. Men hentydningerne er flere. Ligesom den bibelske helt Jonatan (2 Sam 1,22) var den norske Ejnar Tamberskælver kendt som en stor bueskytte. Ejnars tilnavn ‘Tamberskælver’ er traditionelt blevet opfattet som ‘bueskytte’ på gammelt norsk, men kan også betyde ‘som får buestrengen til at dirre’. Hans senere liv og død i konflikten med Olav 2. Haraldsson fremstillede Brun i tragedien *Einer Tambeskielver*. Den navnkundige Ejnar spillede dog allerede en fremtrædende rolle på kong Olav 1. Tryggvasons side i slaget ved Svold. I Olav Tryggvasons saga fortælles det, at da

Ejnars bue gik i stykker, blev Olavs nederlag varslet. I et replikskifte spørger kongen: “hvad brast der saa høit?” og Ejnar svarer: “Norrig aff eders Hænder, Konge” (jf. strofe 2 og 4; Snorre 1777-1783, bind 1, kapitel 126, s. 342).

En billedsammensætning, som Grundtvig på denne tid var med til at gøre almen, er hans anvendelse af den norske gran over for den danske bøg (strofe 16 og 18). Da Grundtvig få måneder efter skulle skrive digtet “Nikolai Edinger Balles Amindelse” om Nordal Bruns jævnaldrende danske bispekollega N.E. Balle, anvendte han billederne som gennemgående metaforer i beskrivelsen af de to bisper og af savnet efter deres fælles kamp mod samtidens udvandede kristendom (*Danne-Virke* 1816-1817, bind 2, s. 48-64).

3 Modtagelse

Allerede i tidsskriftet *Dansk Minerva* for september måned samme år blev begyndelsen af Grundtvigs digt genoptrykt. Omkring halvdelen af det pågældende nummer indeholdt skrifter i anledning af Nordal Bruns begravelse, heriblandt et digt af forfatteren Jonas Rein. Til sidst stod Grundtvigs digt. I en note til overskriften havde tidsskriftets redaktør Knud Lyne Rahbek bl.a. bemærket om digtet, at det i hans tanker var “det allersmukkeste, der endnu over den Afdøde er skrevet, og formodentlig vil blive det” (s. 269).

4 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (1998) *Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen*. København.
- Baden, Jacob (1804) *Forelæsninger over det danske Sprog, eller resonneret dansk Grammatik* [1785]. København.
- *Breve 1924-1926*, se Grundtvig, N.F.S. (1924-1926).
- Brun, Johan Nordal (1772) *Einer Tambeskielver. Et Sørgespil i Fem Optog til Brug for den Kongelige Danske Skueplads*. København.
- Brun, Johan Nordal (1786) “Jesus lever, Graven brast” i *Evangeliske Sange*, s. 45. Bergen.
- Brun, Johan Nordal (1796) *Jonathan. Et Digt i Ti Sange*. Bergen.
- [Brun, Johan Nordal] (1814, skrevet 1771) “Norges Skaal [For Norge, Kiempers Fødeland]” i *Athene, et Maanedsskrift*, udg. Rasmus Nyerup, nr. 3, hæfte for juli, s. 67 f. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1814) *En liden Bibelkrønike for Børn og Menigmand*. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1815) "Forslag til Norges Heltedigt" i *Heimdall. Dansk Nyaars-Gave for 1816*, s. 196-272. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816-1819) *Danne-Virke et Tids-Skrift*, 1-4, bind 1. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816-1817) "Nikolai Edinger Balles Amindelse" i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 2, s. 48-64. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig 1-2, bind 1: (1807-1820). København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980a) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980b) "Rød og Hvid i Billedsalen'. Grundtvigs døds- og mindedigte I" i *Grundtvig-Studier* 1980, s. 23-60. København.
- Rahbek, Knud Lyne udg. (1816) *Dansk Minerva*, september. København.
- Snorre Sturluson (1777-1783) *Heimskringla edr Noregs Konunga Sögor, af Snorra Sturlusyni. Snorre Sturlesons Norske Kongers Historie. Historia Regum Norvegorum conscripta a Snorrio Sturlæ Filio quæ sumtibus serenissimi et clementissimi principis, Daniæ Norvegiæque hæredis Frederici Magni regis, Frederici, filii. Nova, emendata et aucta editione*, udg. Gerhard Schøning & Skúli Thorlacius, bind 1-3. København.
- Topsøe-Jensen, H. (1948-1950) "Johan Nordahl Brun og N.F.S. Grundtvig" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 6. række, bind 6, s. 509 f. København.